

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

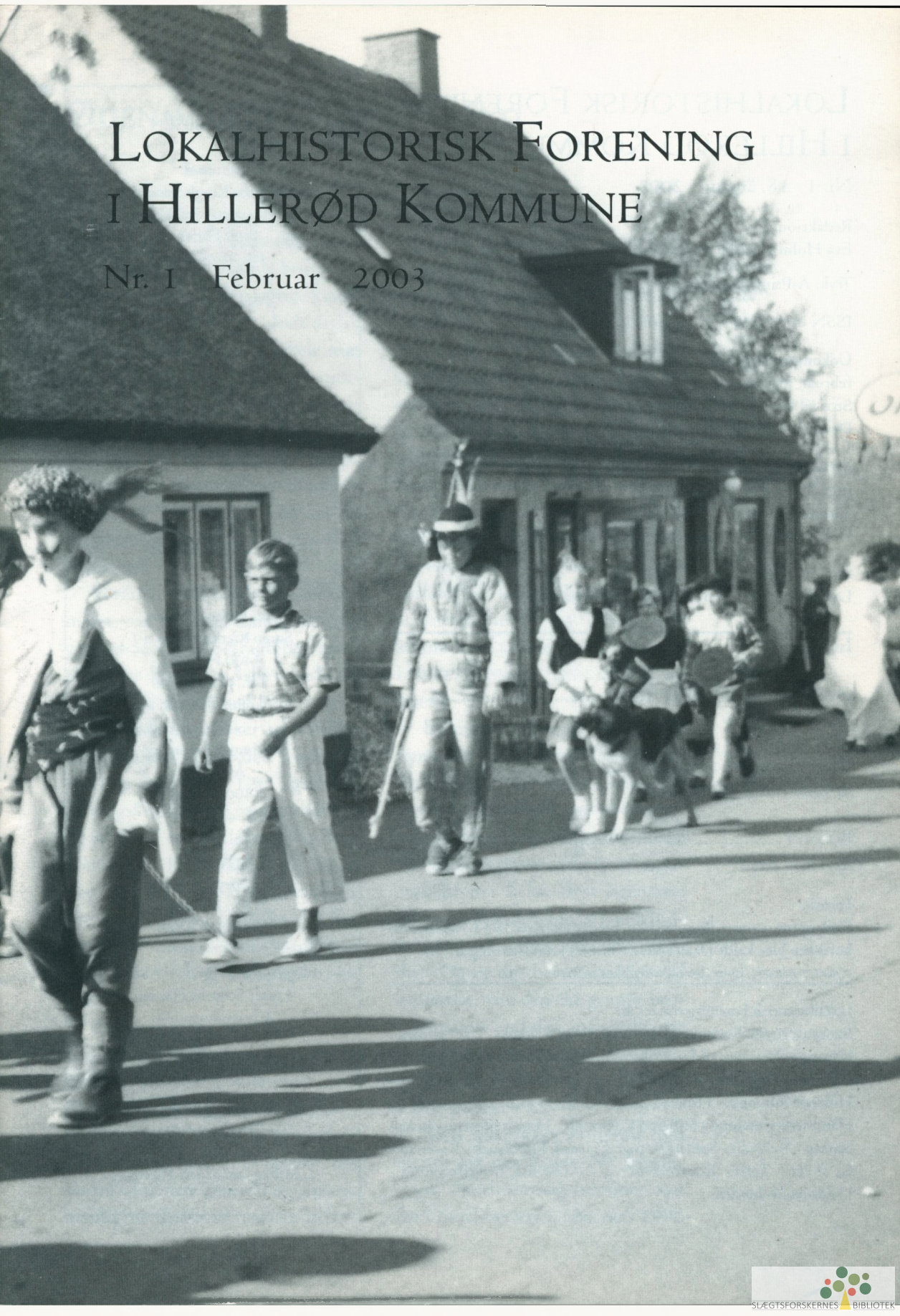
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

LOKALHISTORISK FORENING I HILLERØD KOMMUNE

Nr. 1 Februar 2003

LOKALHISTORISK FORENING I HILLERØD KOMMUNE

Nr. 1 18. årgang 2003

Redaktion:

Eva Holm-Nielsen (ansvarshavende) og Inge Elsøe

Tryk: A-Print, Espergærde

ISSN 0903-3505

Udkommer 4 gange årligt,
februar, maj, august og november
Stof til bladet sendes til Eva Holm-Nielsen
Deadline den 10. i udsendelsesmåneden

Medlemskab tegnes ved henvendelse til
Inge Elsøe eller indbetaling på
Gironr. 704-4607
Pris: 125 kr, 75 kr pensionister og studerende

© Copyright

Lokalhistorisk Forening i Hillerød Kommune

Indhold

ØGENAVNE I HILLERØD SYD 3
Af ANDERS BOHN

ET WIENERBARN I HILLERØD 12
Af LISBET SCHACHT HANSEN

BOGNYT 14
Af ASGER BERG

Forside:

Skoleoptog gennem Bygaden i Nr. Herlev efteråret 1954. Købmands-
butikken blev kaldt DAMEFORRETNINGEN i modsætning til MANDE-
FORRETNINGEN, hvor der blev drukket øl.

Lokalhistorisk Forening støttes af:

Statsautoriseret Revisionsaktieselskab Ernst & Young - Det National-
historiske Museum på Frederiksborg - Dines Jørgensen. Rådgivende
ingeniører - FO Arbejdernes Fællesorganisations Byggeaktieselskab -
Hillerød Bibliotek - Hillerød Borgerstiftelse - Hillerød Industri- og
Håndværkerforening - Hillerød Kommune - Høvelt Electric - Lokal-
banken - Nykredit - Reklamefotograf Henrik Knoblauch - Ristorante
La Perla - Toftes Kontorcenter a/s - Ullerød Brugsforening -
Unidanmark-fonden

BESTYRELSEN

Formand:

Margrethe Krogh Sørensen
Hestehavevej 13
3400 Hillerød
Tlf. 4826 7232

Næstformand:

Asger Berg
Søren Kierkegaardsvej 1
3400 Hillerød
Tlf. 4826 4689

Kasserer:

Inge Elsøe
Ørnevej 10
2970 Hørsholm
Tlf. 4586 6676
elsøe@get2net.dk

Sekretær:

Eva Holm-Nielsen
Søren Kierkegaardsvej 1
3400 Hillerød
Tlf. 4826 4689
emhn@ofir.dk

Jørgen Berner

Åvang 78
3400 Hillerød
Tlf. 4826 0613

Per Andersen

Skippermosen 19
3400 Hillerød
Tlf. 4826 8389

LOKALHISTORISK ARKIV

Lisbet Schacht Hansen
Christiansgade 1
3400 Hillerød
Tlf. 4820 1915

Arkivet har åbent

Tirsdag 14-19

Torsdag 11-16

1. lørdag i måneden 10.30-13

ØGENAVNE I HILLERØD SYD

Øgenavne er et fascinerende emne. Lidt farligt i den daglige brug (går det nu an, er man i den rigtige kreds, som må høre udtrykket?) Lidt drilsk og kvikt (man placerer sig selv som den, der ved besked og på en morsom måde kan fastholde sine tilhørere), men undertiden bare selvfølgelig og rutinemæssigt brugt. »Øgenavne, mennesker, skarpsyn og humor hører sammen og har altid gjort det«, skriver Kristian Kristiansen.¹

Foråret 2001 rejste jeg spørgsmålet, om det mon kunne lade sig gøre at samle et betragteligt antal øgenavne fra sidste århundrede fra så lille et område med bare godt et par tusinde mennesker som Hillerød Syd? Det kunne det. Jeg har et register med over 120 øgenavne med også det rigtige navn og adresse og med tid og forklaring. Og flere kommer til hver måned. Jeg valgte dog at skrive denne artikel netop nu, fordi jeg hermed forhåbentlig kan fastholde interessen hos meddelere og få flere til at give mig oplysninger.

Øgenavne har forekommet til alle tider (fra eskimoer til moderne vestlige samfund), i alle samfundslag (fra konger og præsidenter, over adel og middelalderens bønder, til jævne folk), og med et formål, der ser ud til at være generelt og alment, nemlig at dække et socialt behov.

De undersøgelser, som danner baggrund for denne opfattelse, og som måske kan være til glæde for enkelte læsere, har jeg samlet i note I. Som eksempler på øgenavnenes spredning lad mig nævne vore egne konger, Gorm den Gamle og Svend Tveskæg, eller nutidige præsidenter som George W. Bush, der kaldes TUMBLER, ØLKRUSET, en hentydning til hans ungdoms alkoholperiode. Og J. F. Kennedy, LANSENEREN, på grund af hans kvindegade udfoldelser. Det vides, at fæstebønder i 14. århundrede kunne have tilnavne som BRASEN, HAVRE, SCAMME (DEN KORTE) og NÆSE.

Et motiv til at gå i gang har været den indsamling af lokalt kulturhistorisk stof, som uvægerligt knyttes til forklaringen på de øgenavne, der findes. Et andet ønske har været at prøve at finde et mønster. Er der f.eks. flest øgenavne hos teglværksarbejdere, hos håndværkere, på skoler eller hos bønder? Og er der bestemte typer af øgenavne, som den ene gruppe bruger, snarere end den anden? Er der et navnemæssigt særpræg ved vores lille område? Er brugen af øgenavne ændret i tid?

Med udtrykket Hillerød Syd mener jeg det gamle Nr. Herlev sogn, Faurholm og området syd for Overdrevsvejen. Her var i 1900

Af
ANDERS
BOHN

tre byer, Nr. Herlev, Freerslev og Hammersholt med et netop bygget teglværk. Snart byggede en del teglværksarbejdere på billige tørvelodder, det blev til Lille Sverige. Nord herfor opstod meget senere Ny Hammersholt, der nu er så langt den største by. Hillerød Syd er stadig et landbrugsområde med flere skove og moser. Befolkningens antal og sammensætning er dog ændret siden 1960'erne. Antallet, der var ca. 1000, er mere end fordoblet, og her bor nu langt overvejende mennesker med arbejde i omliggende byer og København.

Mine kilder er blot ca. 12-14 fortrinsvis ældre herboende med god hukommelse og sans for dette emne. Min opfordring i et par blade gav kun få informationer, så jeg har selv opsøgt meddelere, undertiden med båndoptager. Jeg takker alle for hjælpen, ikke mindst Aksel Nielsen, Lille Sverige, som gav mig hen ved 35 % af øgenavnene. Jeg takker også for gode råd og tips fra den lille lokalhistoriske arbejdsgruppe - Hillerød Syd.²

ØGENAVNE EFTER ERHVERV

Tilnavne, der fortæller om en persons erhverv, er ikke alle rigtige øgenavne. Og her skal jeg kun medtage VOGNMANDEN, Rasmus, Lille Sverige, der i århundredets 1. del kørte bl.a. grus med hestevogn. LAURIDS VOGNMAND, Laurids Jensen, Høvelsgård, der var vognmand midt i 1900-tallet. SØREN BANEMAND, søn af Rasmus ovenfor på Bakkebo,

Lille Sverigevej. Han arbejdede for DSB.

Men mange lidt mere usædvanlige erhvervsnavne er rigtige øgenavne. KAGEKIRSTEN eller KIRSTEN KAGEKONE (udtales selvfølgelig på sjællandsk Ka'ekone). Hun boede i det lange, gamle hus på KROGEN (nu Enghavegårdsvej nu halvt nedrevet), lige overfor min egen bolig i nr. 28. Hun solgte kager og slik til skolebørn i Nr. Herlev som en biindtægt, før der kom købmandshandel (vist fra 1920'erne i nuværende Feilbergs hus - den gamle rytterskole). PUTKRÆMMEREN, Henry Hansen, der købte æg hos bønderne og solgte dem på torvet, deraf navnet, og han gjorde tilsvarende med bær om sommeren. Han boede på vestsiden af Gl. Frederiksborgvej på en ejendom skråt overfor PANDEKAGEHUSET (se senere), solgte den til GODSEJEREN (se nedenfor) og købte Gl. Frederiksborgvej 56, hvor han lejede en stue ud til købmand Hefting, Gl. Hammersholt, til filial. KRANSEHANS hed Hans og boede på Ravnebjerggård. Han lavede og solgte kranser. Teglværksarbejder Johannes Jensen blev kaldt LAPPEDYKKEREN. Han kørte rundt på teglværket og samlede lappebrædder op (= brædder, som stenene skulle stå på. De blev vandet om sommeren for ikke at revne). KREBSETYVEN. Der var krebs i moserne omkring Lille Sverige. Ernst »krebsede«, fangede krebs, det er jo ikke tyveri.

Nu kommer vi frem til 1940'erne. MÅNESKINSTØMREREN udførte ikke måneskinsarbejde -

KROGEN var en lille grusvej i Nr. Herlev, der førte fra kirken til Enghavegård. Huset i baggrunden havde hørt til Enghavegård, og her boede TUMLINGEN. Marken i forgrunden blev i midten af 1960'erne udstykket i 21 parceller.

Foto fra 1960'erne.

sort arbejde. Han arbejdede bare meget om natten på sit eget hus. DEN SKÆVE MURER var utvivlsomt en dygtig murer, men en gang eller to var han kommet til at mure skævt - det kan vel ske for enhver. SHERIFFEN var tømrermester Henry Andersen på hjørnet af Hjortevænget og Gl. Frederiksborgvej. Han var kommet fra Canada før 2. Verdenskrig, og han blev sognefoged, deraf øgenavnet. POUL PROP var søn af proprietær Rosenholm Petersen, Herlevgård. PROP på grund af faderens titel. LAURITS ELLEGAARD hed Jensen, og han var bestyrer på Ellegård, indtil den blev solgt ca. 1940. Han blev senere arbejdsmand på teglværket og boede da Hammersholt Byvej 22.

Også i min egen tid i Brødskovområdet, tiden fra 1960'erne og frem, hvor så mange tilflyttere ændrede områdets karakter, skabtes øgenavne. BETONBONDEN, Erik Jensen, udvidede det landbrug han arvede fra sin far, Marius, SNADDE-MARIUS, ved at støbe fliser på Johannesminde, Gl. Frederiksborgvej, og

senere med »gummiged« for at grave ud for kloak- og støbefolk. Ja, han gravede ud til min egen kælder, og vi var særdeles tilfredse med samarbejdet både menneskeligt og fagligt, så han tilgiver nok, at jeg her viderebringer en lille historie: Det megen arbejde på den larmende gummiged i de hektiske 60'ere må have medført, at Erik måtte råbe for at blive hørt. Når han kom ind i vores arbejdsskur, var stemmeføringen den samme, så jeg, kone og barn fik chok efter chok. Nå, en håndbajer beroligede os alle.

GELÆNDERSNEDKEREN, min gode ven og meddeler til mange andre øgenavne, Svend Erik Pedersen, er møbelsnedker, men lavede vanskelige gelændere i en periode. HANNIBAL og OBERSTEN er den samme, men øgenavnene er givet af forskellige kredse, som vist ikke kendte hinandens udfoldelser. Ernst H. Clausen, Nr. Herlev, er officer, men de unge, som kaldte ham OBERSTEN, kendte ikke hans nøjagtige rang. Navnet, HANNIBAL, lyder også mi-

litært, og det stammer fra hans uddannelsesstid. VANDMANDEN, Kaj Agerholm Christensen, Ny Hammersholt, var formand for vandværket. I Freerslev boede, nok før midten af 1900-tallet, et par landmænd, der begge hed Anders. Den ene havde ret leret jord og blev kaldt AN'S PÅ LERET. Og den anden, der boede på sandåsen, måtte man så kalde AN'S PÅ SANDET. I Nr. Herlev, et par huse før gartneriet var der vel fra 1950'erne og frem en JENS FRA LANDET. Om han virkede landlig eller grunden var en anden, vides ikke.

KARAKTER OG MORAL

Jeg skal nu vise to eksempler på, at øgenavne også kan være tal. 67 hed Julius og han boede i et værelse på KASERNEN (også huse kan have øgenavne, der kommer flere senere), ved det gamle teglværk nord for Gl. Hammersholt. Han var svensk indvandret teglværksarbejder og boede der fra 1930'erne til nok sidst i 50'erne. Han passede en dag øludsalget på teglværket, og da han var en ærlig mand, afregnede han for 67 øl, som han selv havde drukket. Der blev nok drukket mange øl der dengang, men tallet slog dog kammeraterne med forbavselse. Jeg hefter nu her egenskaben ærlig på Julius - han kunne jo have drukket dem over et par dage. Han kom på alderdomshjemmet i Nr. Herlev, men blev først sendt til badeanstalt i Hillerød. Næste dag stod han op på alderdomshjemmet, og bestyrelsen, Jenny Carlsen spurgte ham:

»Godmorgen Julius, er du blevet vasket?« Han svarede: »Nej, vasket! Jeg blev jo vasket i går.«

69 fik - vist i 1980'erne - sit øgenavn af unge mennesker, som syntes, at han var lidt af en »pansertype«, der hersede med de unge. Det får nu stå åbent, om 69 hentyder til gadenummeret eller til det forhold, at soldater kaldes ved nummer frem for navn, og derved får et tal en militær association.

Lad os gå tilbage til 1. halvdel af 1900-årene. GODSEJEREN købte sit hus, en 3 td. landejendom ved Gl. Frederiksborgvej overfor PANDEKAGEHUSET af PUTKRÆMMEREN (se ovenfor). Elith Andersen var teglværksarbejder, og disse havde normalt ikke så megen jord. Om øgenavnet, GODSEJEREN illustrerer hans egen glæde ved denne jord, eller de andres misundelse får stå hen. I øvrigt kom hans søn, Bendt, til at hedde GODSEJERENS BENDT og det bakkede stykke af Gl. Frederiksborgvej GODSEJERBAKKEN. En anden teglværksarbejder som ca. 1930-60 boede i Bløvsstrød fik navnet PETER KOTELET og senere PETER HAVKAT. Først blev han kaldt PETER KOTELET, fordi han på arbejdet ofte pralede med, at han derhjemme til aften skulle have kotelet, medens kammeraterne måtte nævne mere ydmyge retter. Senere blev fisken, havkat af fiskebranchen omdøbt til koteletfisk. Men nu blev Peter kaldt PETER HAVKAT.

Der boede også en del teglværksarbejdere i Nr. Herlev. En af dem blev kaldt DEN HELLIGE JOHANNES,

hvilket hans egen søn har fortalt mig. Johannes var troende og bad da også bordbøn, men han var ikke missionerende. I Nr. Herlev ved sprøjtehuset boede også i 1940'erne BRUMBASSEN. Han var eller blev vel opfattet som en brumbasse. GRANATEN var gartner i Nr. Herlev i 40-50 år, indtil han døde 1984, og det vides ikke, hvorfor han fik dette navn. Til gengæld kan jeg videreførelse denne lille historie om GRANATEN, Albert Pedersen. Han kørte også rundt og solgte fisk og kom en dag til Egehøjgård. Bonden kom ud og sagde: »Nå, der har vi den lille mand med den store forstand.« Albert, som havde stor forstand, var altid klar med en kvik

bemærkning, så han svarede: »Ja, hos dig har legemet klart taget overhånd.«

Vi går nu til perioden fra 2. Verdenskrig til nutid. På en gård boede NN, og han blev kaldt NN MANGEPENGE, eller måske sagde man NN MANGELPENGE, eller måske begge skiftevis. Grunden var nok den, at han havde mange penge, eller den var hans påholdenhed, eller begge. Der er også eksempler på, at folk der godt kunne lide at styre eller måske havde et job, der krævede, at man styrede andre, kunne blive kaldt navne, der forbindes med lederskab, f.eks. KONG + navnet. Men en sådan fin titel bliver ikke bare heftet på de styrende. En

Hammersholt Teglværk i 1930'erne. En stor del af teglværksarbejderne var indvandrere fra Sverige og Polen, og de fleste bosatte sig i Lille Sverige, Hammersholt og Nr. Herlev.

ensom mand, måske lidt original, som holdt sig meget for sig selv på Slettebjerget, blev kaldt BARONEN. Jeg tvivler på, at det var helt fair, at man bare anså ham for »fornem«. En meget renlig dame blev fra 1970'erne og frem kaldt DEN PROPPE. Jeg er sikker på, at der findes mange DEN PROPPE i vort land. PETER FNATFIDUS, også kaldet PETER STATFIDUS, boede i 1940 og 50'erne i et hus vest for Freerslev.

KRUDT-ORLA er en ældre, pæn, stille, flittig, hjælpsom mand. De samme egenskaber havde han i sine unge dage. Kun en dag om året, nytårsaften, blev han altid ivrig med sin knaldpistol, så det er sært, at navnet stadig kan leve. Hans børn kaldte ham i øvrigt SKROT-ORLA, fordi han ofte kom hjem fra auktioner og loppemarkeder med gamle ting, cykler, ski etc. BOMBE JXXXX var en stor dreng, der boede i området for en snes år siden. Han gik meget vidt med fyrværkeri og hjemmelavede bomber. Det interessante er, at drenge på hans egen alder gav ham øgenavnet og næppe, som jeg ville vente, dyrkede ham som en

helt. Navnet DYRPLAGEREN blev også brugt af helt unge om en mand, der holdt lænkehund. Tidligere var dette sikkert udbredt her og acceptabelt, hvis snoren var passende lang. Det viser de nye holdninger, der kom med de mange tilflyttere af især byfolk, og især hos de unge. GULDSMEDEN kaldte man en håndværksmester, som blev anset for at være dyr. PSYKOPATEN kaldte skole-drenge for en snes år siden en lærer, som nu og da optrådte vildt og voldsomt med visse ting. Også det ekstremt stillestående liv kan give anledning til et øgenavn. KYLLINGEN kaldtes en stille mand. LANDSBYTOSSEN er et uheldigt ord. I meget gamle dage var der tosser til på landet, det ved vi da. Men i dag? Jeg er stødt på udtrykket for en, der boede i en af områdets fire landsbyer for få år siden. En i virkeligheden begavet person med problemer efter en ulykke. En ensom, men ret frimodig og kontaktsøgende kan virke lidt aparte. Vi bør være mere nænsomme med ord, vi bruger.

UDSEENDE OG SKAVANKER

Det ydre har også hos os i Hillerød Syd vist sig at være velegnet til at karakterisere folk på. Såvel en uskyldig som på en barsk måde. HALSIGNE boede ca. 1910-20 i PRÆSTEHUSET i Nr. Herlev - det lille hus på Bygaden overfor kirken. Her skulle hun vedligeholde præstens kjole, idet han jo hver søndag kom kørende for at holde gudstjeneste (indtil 1950'erne, hvor pastor Hans

*DEN HELLIGE
JOHANNES,
Johannes Larsen,
sammen med sin
kone Karen foran
deres hus, Strædet
8, i Nr. Herlev.
Foto 1955.*

Jensmark blev ansat). Præsten stillede sin hest og vogn hos Signe og klædte om der. »HAL« fordi hun var halt. Langt senere, vel i 1950'erne, boede DEN HALTE SKRÆDDER i det lille hus på Slettebjerget, hvor GELÆNDERSNEDKEREN (se denne ovenfor) i 1960'erne boede. Andre skavanker ved bentøjet eller gangfunktionen kunne også udstilles. POUL KOMMODEBEN boede i 1930'erne og 40'erne i Teglværks-husene. Han satte benene lidt ud til siden, når han gik. TUMLINGEN havde en særpræget gangart, noget lignende en tumling, som jo er en figur, der kan rulle til siden men ikke vælte. Han boede i nærheden af mig, da jeg kom til Nr. Herlev i 1967-68, men jeg kendte ikke navnet. Jeg var jo ny, og de gamle betroede ikke den slags til de nytillkomne. Navnet blev brugt siden 1940'erne. JENS LANGKNIV var brænder på teglværket og boede på Hulvejen i 1. halvdel af 1900-årene. Han var lang, men brugte ikke kniv. Navnet var inspireret af en person hos St. St. Blicher.

JUMBO var også brænder på samme tid og boede i første hus på venstre hånd på Brødeskovvej, startende fra øst. Han havde en slæbende, elefantagtig gang. Der fandtes flere eksotiske dyr blandt teglværksarbejdere, men forklaringen er her en helt anden. Kurt i Teglværks-husene kaldte sin kone, Emma, KAMELEN, men det vidste hun ikke. Parret sludrede en dag med en flok andre hos købmanden i Lille Sverige. De to skulle ud på en rejse, og

han sagde til sin kone, nu skal du også ud at ride på kamel. Alle lo. Hun forstod ikke morskaben. Også de ledende på teglværket kunne få øgenavne. POLLEMAND kaldte man ingeniør Knud Helt Poulsen, leder af bl.a. værkstedet. Han boede på SMEDEBAKKEN på Brødeskovvej, nordsiden, ved siden af de to dobbelthuse, kaldet SMEDEHUSENE, fordi der boede smedene fra teglværket. POLLEMAND ændrede meget, da han kom i 1946 og blev ikke helt populær derved. Måske for at »reducere« ham lidt, kaldte de ham POLLEMAND. Han blev også - og vel af samme grund - kaldt DEN LILLE. Han var ikke særlig høj.

Størrelse og højde er åbenbart velegnet til brug for øgenavne. Her følger en række. STORE NIELS, teglværksarbejder, boede i århundredets midte i et hus ved teglværket. Han var stor og høj. På samme tid var der i den vestlige ende af sognet en LILLE POUL og en STORE POUL. LILLE POUL ledede gymnastikken i Nr. Herlev forsamlingshus. Han var af normal højde og fik nu sit navn for at adskille ham fra en gymnastikdeltager fra Freerslev, der også hed Poul. LILLE POUL var bare den yngste af de to. Hans forældre var Ellen og Jens Jensen. Jens var vejmand og blev ofte kaldt netop JENS VEJMAND. Farmor, Christiane, boede også der, og ofte kunne man om vinteren høre - og se - Christiane kalde: »Poul, Poul, du ska' hjem til gymnastik.«

Også i Nr. Herlev fandtes gennem 1900-tallet tre generationer af

en snedker- og tømrerslægt, ja, den yngste findes stadig: STORE HANS, MELLEME HANS og UNGE HANS. De hed alle Hans Olsen. En periode levede de samtidig, og det var nødvendigt at skelne. En anden meddelelse hævder, at de tre blev kaldt henholdsvis, GAMLE HANS, UNGE HANS og LILLE HANS. I Freerslev boede en sypige, som blev kaldt STORE ANNA. Jeg tror, vi er før 1900-tallets midte. Der boede også en mand, Laurits, ved siden af smedjen i Freerslev. Han var ikke så høj og blev derfor kaldt DVÆRGHANEN.

Hvis vi går til 1960'erne og frem møder vi STORE HANS også kaldet STORBONDEN. Han er jo en venlig mand, som sikkert ikke har noget imod, at vi nævner disse navne. Hans Schmidt anses for velhavende, og som ejer af Blismosegård, hvor han tidligere boede, Ellegården i Gl. Hammersholt, og nu jorden solgt fra Kildegården (tidligere Kærslund, nu nonnekloster) er han jo storbonde. Ordet, »store«, kan også optræde på en anden måde. STORE STØVLER kaldes Bendt gennem de seneste 20-30 år. Han boede på gården Glædesholm (et usædvanligt gårdnavn, men ikke et øgenavn), lige ved siden af det nye teglværk i Gl. Hammersholt. Derfra udlejede han og Lone selskabsmateriel og udstyr. De bor nu i ejendommen, hvor der var købmandsforretning i samme by. Man lagde mærke til, at han som yngre gik og slubrede i for store støvler. Deraf øgenavnet.

Vi skal igen tilbage til 1900-tallets begyndelse. DEN RØDE var

gårdejer Henriksen, som boede på den ejendom på Gl. Frederiksborgvej, hvor der nu er rideskole. Han sad i sognerådet for Venstre. Hans hår og skæg var simpelthen rødt. Hans søn, Marius, fik også et øgenavn, DRENGEN. Forklaring nedenfor under talemåder. Carl Christensen, der vist midt i århundredet boede i teglværkshusene på Brødeskovvej, blev kaldt både KNYSTECARL, RØDE CARL og RØGEN. Han var rødhåret og havde store knyster på armene, men det sidste navn kan ikke forklares. BETONBONDENS far, SNADDEMARIUS, blev nævnt ovenfor. Navnet skyldtes, at han altid gik med en pibe i munden. Ligeså, men langt senere, SAVLEPIBEN, som nogle kaldte klokker og graver Erland Nielsen, der boede på en ejendom ved Lyngvej, nord for Nr. Herlev. De unge er så sarte, og kun de unge brugte navnet, fordi lidt savl fra piben løb ned gennem skæget. Erland var en venlig og hyggelig mand, som jeg selv og andre har drukket håndbajer med udenfor købmanden. En lærer kaldtes GEDESKÆG af børnene, men det er da velplejet, så det må i formen bare have mindet om en geds skæg. De sagde også BALLESEN om ham.

Midt i 1900-årene var der i Nr. Herlev en Søren Nilen og en Christian Nilen, men det er næppe øgenavne men blot sjællandsk dialekt for Nielsen, som de også hed. Lige som Poul Pæsen, der hed Poul Pedersen. Men MIINEN er lidt af et mysterium for mig. Han hed Laurids (vist) Nielsen og var sogne-

rådsformand og svigerfar til H. P. Larsen, Bygaden, senere ogsåogerådsformand. Mon MIINEN kan være en omskrivning af et efternavn? Måske for at adskille ham fra en anden Laurids, DØVE LAURIDS, Laurids Pedersen. Han hørte dårligt. Han levede til 1967 og boede Enghavegårdsvej i huset overfor haven til nr. 26.

Og nu til de skønne kvinder. SKØN ANNA hed Anna og boede ca. 1940'erne i et hus lige vest for Brødeskov. Man har fortalt mig, at hun faktisk var køn. Lidt senere optræder navnet SKØN KIRSTEN, der boede østligere. Navnet var ironisk ment, og hun blev også kaldt DEN EVIGT FRUGTSOMMELIGE. Hun havde kun et par børn, så navnet har hentydet til et mere permanent livmål. Til DE KRÆNGTE BAGLOMMER vil jeg heller ikke anføre eller blot antyde navn og adresse. Baggrunden er denne: Min

kvindelige meddeler kender en kvinde, som kender en mand, der en dag så hende solbade med nøgen overkrop. Sin skuffelse over brysternes form udtrykte han med dette øgenavn.

Også blandt mænd findes der flotte og mindre flotte. Her kommer øgenavnene til en af hver slags, og de daterer sig begge indenfor de sidste ca. 25 år. DEN RETTE MAND er høj og går meget rank. Før nogle af kvarterets damer kendte ham ved navn, bemærkede de sig hans hurtige og ranke gangart.

HR. MÅNE er skaldet, har måne. Det er ikke mig selv, om end også jeg har måne. Eller, kan der være flere HR. MÅNER? I øvrigt er der en yngre mand, Peter Olsen, der ikke har meget hår nu, og som boede i Teglværkshusene som dreng. Han blev kaldt KRØLLE, men om han stadig gør det vides ikke.

(Sluttes i næste nummer.)

¹ Kristian Kristiansen, DANSKE ØGENAVNE, København 1984 og 1991. Denne bog på grundlag af et register på 16.000 øgenavne fra 1900-tallet er nok den vigtigste baggrund. Men der findes andre mindre eller mere lokale undersøgelser fra samme tidsrum: Kaj Bom, SLANGORDBOGEN, København 1974 (1. oplag fra 1957); Helge Visby Sørensen, ENGLER FRA SINDAL BASKER JAKOB I Æ KÆLDER, Aalborg 1980; Kenno Pedersen, »Løse på munden« i FOLK OG MINDER FRA NORDSJÆLLAND, 48. årg., 1993; Otto Jacobsen, »Øgenavne blandt havnevæsenets folk« i KØBENHAVNS HAVNEBLAD, 1982, nr. 3, s. 64 - 65; Egon Mårup, ØGENAVNE, Holstebro 1982, og DEN FYNISKE GABESTOK, 1930, 31 og 32. - Læs om forbryderes øgenavne i Helge Refsum, »Økenavn og tilnavn på forbrytere« i MAAL OG MINNE, 1931 og i Brøchner-Mortensen, »Øgenavne i forbryderverdenen« i DANSKE STUDIER, 1915, s. 65-70. Vigtig vedr. 1800-tallets øgenavne og teori om disses opståen er F. H. Feilberg, »Navneskik« i DANIA 1895-96, s. 289-330. - Tre undersøgelser handler om meget gamle øge- og tilnavne hos menigmand: Gunnar Knudsen »Gamle Haandværkernavne« i FORTID OG NUTID 1945-46, s. 130-43 (13- og 1400-tallene); P. Petersen, LOLLAND-FALSTERS NAVNEBOG, København 1902, s. IVf. (ca. 1500-1800), og Thelma Jexlev, »Sjællandske bønderes navne i det 16. århundrede. En oversigt« i FESTSKRIFT TIL KRISTIAN HALD, København 1974.

² Denne gruppe med Valborg Sandberg, Margrethe Krogh, Orla Svendsen, Orla Larsen, Ellen Andersen og mig selv samarbejder med Lokalhistorisk Forening i Hillerød kommune og med Lokalhistorisk Arkiv for at tilvejebringe og bevare lokalt kulturhistorisk stof.

ET WIENERBARN I HILLERØD

Af
Lisbet
Schacht Hansen

Situationen i Østrig efter I. Verdenskrig var præget af stor nød og elendighed. Befolkningen havde på trods af krigens ophør svært ved at opretholde eksistensen, og andre lande måtte træde hjælpende til. En måde at hjælpe på, var at tilbyde børn fra Wien ophold i udlandet, for at give dem mulighed for at komme til kræfter. Flere lande tilbød »wienerbørnene« ophold og i september 1919 kom de første til Danmark

FAMILIEN I HILLERØD

Til de familier der åbnede deres hjem for børnene hørte min bedstefar, tømrer Frederik Petersen (1885-1971). Han var ansat som banehåndværker og boede med sin familie i Helsingørsgade 33. Familien bestod desuden af hans kone Ingeborg

Richard
Mühlbacher med
Gunnar og Julie
Petersen.

(1888-1972), sønnen Gunnar (1914-1972, senere eget arkitektfirma i Hillerød) og datteren Julie (f. 1918-1999, senere ansat i socialforvaltningen i Hillerød i 48 år). I ejendommen boede også Frederik Petersens mor og søster, Julie og Anna Petersen. De to damer kendt som Farmor og Faster passede i fællesskab ejendommens købmandsbutik.

Økonomisk hørte familien ikke til dem med det store overskud, og det har sikkert ikke været på tale at tilbyde sig som plejefamilie for et wienerbarn. Men så blev min bedstefar kontaktet af guldsmed Kern-Hansen, han var på det tidspunkt ugift og kunne derfor ikke selv modtage et barn, men han ville alligevel gerne hjælpe. Derfor foreslog han, at mine bedsteforældre skulle modtage et plejebarn, så ville han yde et økonomisk tilskud, hjælpe med tøj og hvad der ellers var af udgifter. Kern-Hansen havde været i kontakt med doktor Harboe i Møllestræde, der ville træde til hvis der var helbredsmæssige problemer. (Det skulle det senere vise sig at blive god brug for). Det fik mine bedsteforældre til at tilbyde sig som plejeforældre.

RICHARD MÜHLBACHER

I slutningen af 1919 kom den 13-årige Richard Mühlbacher til Dan-

*Familiebillede.
Forreste rk. fra
venstre: Gunnar,
Elkærline Larsen,
Ida Küsch, Julie,
Farmor Julie og
Ivan, Hans og
Elkærline Larsens
barnebarn. Bageste
rk. fra venstre:
Ingeborgs niece
Helga Hansen,
Faster Anna
(Petersen), Hans
Larsen, Ingeborg,
Frederik Petersen og
yderst Richard
Mühlbacher.*

mark. Hjemme i Wien havde han efterladt sine forældre, mens hans to søskende Frantz og Frida også havde forladt hjemmet, for at rejse til plejefamilier. (Frantz i Schweiz, mens det er uvist hvor Frida opholdt sig). Tilsyneladende faldt han hurtigt til hos sin nye familie, befandt sig godt med Gunnar og Julie og nød især at blive forkælet hos Farmor og Faster.

Som alle andre wienerbørn, var det meningen at Richards ophold kun skulle vare i 3 måneder, af ukendte årsager blev det forlænget, og da han ved et uheld fik en stoppenål i øjet, så måtte der en yderligere forlængelse til. Det medførte også en del ekstraudgifter for familien Petersen og sikkert også guldsmed Kern-Hansen.

I efterladte breve og papirer kan man finde kladder til nogle breve sendt til Centralkomiteén for Wienerbørns Ophold i Danmark omkring Richard og hans forlængede ophold:

Den 11. januar 1921 skriver Frederik Petersen: »Da Wienerbarnet Richard Mühlbacher nr. 2700 som opholder sig hos mig undertegnede og for hvem jeg har erholdt Pas er kommet alvorligt til Skade med sit ene Øje i September Maaned hvilket jeg har indsendt Attest for og til stadighed bliver behandlet af Doktor Harboe Hillerød og Doktor Lundsgaard København. Da dette samt Rejserne jo er forbundet med ikke saa lidt Udgifter og muligvis senere en Operation skal foretages. Som følge heraf ser jeg mig ikke i Stand til foreløbig at indsende Rejsepenge. Og jeg tillader mig høfligst at forespørge den ærede Komite om jeg ikke grundet ovenstående kan blive fritaget for Rejseudgifterne.«

Doktor Harboe udtaler den 15. januar: »Undertegnede attestere herved at ovenstaaende Skildring af Richard Mühlbachers Øjenlæsion og dermed fortsatte Lægebehandling er i fuld Overensstemmelse med Sand-

heden. Ved et stik med en Naal paa-drog han sig et Saar i Hornhinden og tillige med Stær på Højre Øje. Forsat Observation af Richards Tilstand har været absolut nødvendig. Hos Øjenlæge Lundgaard har han været til Konsultation hver 14. de dag og hos mig Undertegnede 1 á 2 g. ugentlig. En saadan Fremgangsmaade har været nødvendig. Han underkastes Operation den 12. ds. Forsat Observation baade af det angrebne og det sunde Øje er fremdeles nødvendig.«

Efter operationen skriver Frederik Petersen til komitéen: »Da Wienerbarnet Richard Mühlbacher nu er bleven underkastet Operation hos Dr. Lundgaard hvad der fremgaar af Lægeattesten fra Dr. Harboe og vedblivende er under Behandling ansøger Undertegnede den ærede Komite om at faa ham med en senere Transport hjem. Og som tidligere anført anmoder jeg den Ærede

Komite om mulig fritagelse for Rejseudgifterne.«

Den 26. april 1921 svarer Centralkomitéen Frederik Petersen: »Det meddeles herved, at Justitsministeriet har meddelt Samtykke til, at det hos Dem anbragte Wienerbarn: Nr. 2700 Mühlbacher foreløbig erholder forlænget Opholdstilladelse her i Landet indtil 1. juli d. A.«

Det vides ikke om min bedstefar slap for at betale rejseudgifterne, men Richards ophold kom altså til at vare i 1½ år. Da han var kommet nogenlunde til kræfter, blev han meldt ind som elev på Hillerød Kommuneskole, hvor han klarede sig flot. Inden det første år var han en af de dygtigste i klassen, meget hurtigt lærte han både at tale og skrive dansk. Ud over familien fik Richard adskillige gode venner i Hillerød, både voksne og børn, venner som han aldrig glemte.

BOGNYT

Af
ASGER BERG

MED LODDER OG TRISSER. FYSIKFIRMAER I HILLERØD GENNEM 125 ÅR, *Finn Reindahl, Dansk Skolemuseum, 2002 (80 sider, 50,00 kr).*

Som titlen siger, handler bogen mindst lige så meget om fysikundervisningsapparater som om hillerødfirmaer. Men fra en lokalhistorisk vinkel rummer den beretningen om, hvordan Hillerød fra 1868 til 1993 blev centrum for tre forskellige virksomheder med speciale inden for denne niche. Finn Reindahl, tidli-

gere lærer og museumsmedarbejder, opbygger bogen kronologisk med kapitler om C. Weitzmanns Etablissement, dernæst Otto Niensens, og endelig firmaet Podis, hvis navn byggede på ejernes forbogstaver: Petersen og Dræbys instrumentfabrik. De tre virksomheder afløste hinanden, og kilderne til fremstillingen er bl.a. deres kataloger og jubilæumsskrifter, men også en række utrykte arkivalier og interview. Her kommer Reindahls lokal-

kendskab og engagement tydeligt frem. Også dele af billedmaterialet, fra Helsingørsgade, Frederiksgade, Freerslev og på Buevej vil mange finde spændende. Man kunne ønske sig flere af den type udgivelser om byens arbejdspladser igennem tiden.

DET KONGELIGE FREDERIKSBORGSKE STUTTERIS HISTORIE FRA DETS FØRSTE OPRINDELSE TIL DETS OPLØSNING I 1840, *statskonsulent J. Jensen, 2. reviderede udgave, Bogans Forlag, Lyngø, 2002 (280 sider, indbunden, 400,00 kr.)*

I. udgave af statskonsulent J. Jensens værk om Frederiksborgstutteriet udkom i 1910 (hvilket 2. udgave dog ikke nævner) og ses kun sjældent antikvarisk. Nu kommer der så en ny udgave, i en smuk form. Man må håbe, forlaget har beregnet markedsgrundlaget rigtigt, men interessen for heste er jo stor i disse år. Bogen er i det væsentlige opdelt i to hoveddele: en kronologisk oversigt over stutteriets udvikling indtil 1840, samt et kapitel om hestenes stammer og stod (med grundige stamtavler). Dertil kommer flere korte afsnit og tillæg, hvori fremlægges forhold vedrørende stutteriets jorder og bygninger, hestenes forplejning osv., velegnede til at dykke ned i, men ikke til at skabe overblik. Fremstillingsformen er gennem hele bogen i høj grad styret af enkeltkilder. Når udgaven kalder sig »2. reviderede«, er det fordi den ikke er fotografisk genoptrykt. Man har omhyggeligt sat teksten på ny, rettet »aa« til »å«, affotograferet

illustrationerne, men ellers rettet og tilføjet meget lidt. Man har fx genoptrykt og ikke indarbejdet I. udgaves tilføjelser og rettelser. Det ville have været en god idé, om udgiverne havde bragt et forord, der fx fortalte, hvem statskonsulent J. Jensen var.

FOLK OG MINDER FRA NORDSJÆLLAND, 57. årgang, 2002, *red. Lone Hvass og Lars Bjørn Madsen, Nordisk Forlag, Helsingør (65 sider, 120,00 kr.)*

Endnu en god årgang af det gamle, rigt illustrerede julehæfte, endda med lidt flere sider end sædvanlig. Folk og minder er med tiden blevet en værdifuld lokalhistorisk skrift-række. Et særkende er stadig de mange farvebilleder, men man må dog nu og da beklage, at der ikke er »læst korrektur« på farvekvaliteten. Ellers kan vi i Hillerød glæde os over, at redaktørerne i år virkelig har opdaget, at der er et Nordsjælland uden for Helsingør. Årets hovedhistorie stammer endda fra Hillerødengen, idet Strødamns nye ejere fortæller om C. F. Tietgens landejendom i Gadevang. En del af stedets nyere historie har forfatterne dog baseret lidt løst på beretninger »efter sigende«. Her savnes redaktionel indbriben. Flere af hæftets andre artikler har også en bestemt lokalitet som emne: Allerødgaard, Stutgaarden og Dronningholm, mens Klaus Rifbjergs minder fra Tibirke og Asserbo og Lone Hvass' artikel om baggrunden for filmen om DITTE MENNESKEBARN er af en anden art.

GENERALFORSAMLINGEN 2003

Som nævnt i blad 2002-4 afholdes Lokalthistorisk Forenings ordinære generalforsamling tirsdag den 18. marts 2003, kl. 19.30 på Hillerød Bibliotek. Efter generalforsamlingen er der en dyst på lokalhistorisk viden. Holdkaptajnerne Flemming Bjerg, Hillerød Posten, og Knud Cornelius, Frederiksborg Amts Avis, assisteres af Ivan Holm, Jørgen From, Leif Sørensen, Valborg Sandberg, Lillian Christiansen og Bo Christiansen.

MALERIUDSTILLINGEN

Lokalthistorisk Forenings udstilling af Hillerød-malerier i bibliotekets vandrehal finder sted fra 8. november til 31. december 2003. Forhåndsinteressen er stor, og 85 har givet tilsagn om udlån. Malerierne er nu blevet fotograferet og registreret, og bestyrelsen er i gang med den egentlige planlægning.

Hjørnet af Frederiksværksgade og Løngangsgade, malet af H. Pontoppidan. Privateje. Foto: Erling Aaskilde.